

[G003x017]

Bondeslægten Rasmussen fra Solderup

Gården i Solderup i 1952

**Jens Rasmussen
Holme, maj 2021**

Indledning

Dr. phil Max Rasch fra Hostrup skrev i 1947 en beretning på tysk om Rasmussen-familien fra Solderup øst for Tønder. Beretningen handler mest om de mandlige medlemmer af familien da hovedemnet også er gårdhistorie hvor mændene jo traditionelt spillede den officielt største rolle. I beretningen gennemgår han alt hvad han har kunnet finde om familien i arkiverne, og en stor del er tørre kendsgerninger om hvem der var i familie med hvem. Men der er også mange oplysninger som giver et indtryk af livet på landet for ikke så længe siden: Om slid, lykke og ulykke, om sociale og retlige forhold, og derfor udgør notatet et reelt stykke kulturhistorie. Beretningen omfatter stort set kun tiden op til 1. Verdenskrig og dermed en tid hvor området var en del af hertugdømmet Schleswig eller en del af en provins i kongeriget Preussen. Jeg har i det følgende oversat den til dansk så det vil kunne læses af også ikke-tyskkyndige medlemmer af familien. Hvis jeg har været i tvivl om betydningen af et udtryk, har jeg sat udtrykket i kantede parenteser. På samme måde er medtaget nogle ordforklaringer.

Udsnit af kort over SØNDERJYLLAND ELLER HERTUGDØMMET SLESVIG udarbejdet i 1836 af det kongelige danske Videnskabernes Selskab.

En del af stednavnene har en lidt afvigende staveform sammenlignet med nutidens, men alle byer i området, som er omtalt i beretningen, er vist på kortet. Afstanden i luftlinje fra Solderup til Tønder er ca. 14 km. Omkring landsbyen Burkal ser man flere steder signaturen for lyng og hede, fx lige øst for Lund og nord for Stemmild. Den nuværende landegrænse går øst-vest, nord om Aventoft og syd om Rens.

Til oversættelsen:

'Bauer' på tysk kan oversættes med landmand, landbruger og bonde, men jeg har brugt ordet 'bonde' for det er det almindeligt brugte udtryk på sønderjysk. Det udtales buun, og det har ikke samme negative klang som på nutidens dansk.

'Fæstegård' og 'Fæstebonde' bør ikke associeres med hoveri, stavnsbånd og bondeplageri for det var en almindelig måde at drive en gård på. En fæstegård blev ved en aftale lejet af herremanden på en herregård, og så betalte fæsteren en årlig leje. I realiteten var fæsteforholdet arveligt, så det kunne lønne sig for en bonde at vedligeholde og forbedre fæstet for den næste generation. Hvis en gård havde mindst én fæstegård tilknyttet, var det en herregård, og herregårdene kunne være store, men i princippet behøvede de ikke være større end en fæstegård. Herremanden ejede blot fæstegårde som en investering der gav et årligt udbytte.

Kådnere er betegnelse for husmænd i Schleswig, og deres gård hed et kåd. De havde typisk mere jord end en husmand i kongeriget, nok til 1-2 køer men for lidt til en hest.

Koloniststederne var små landbrug som kongen og større jordbesiddere oprettede i 1700-tallet flere steder i Jylland for at få opdyrket hedeegnene. Man fik især tilflyttere fra udlandet til kolonierne, bedre kendt som 'kartoffeltyskerne', men også for landets egen befolkning var det en mulighed for at få mulighed for at etablere sig. Mange kolonister opgav efter nogle år fordi den lovede etableringshjælp ikke viste sig i praksis.

En indsidder er nok den laveste klasse af beboerne på landet. Det er mennesker der bor til leje i et hus eller på en gård, og som ikke er ansat på gården, men som lever som daglejere, af småhåndværk eller tiggeri.

Det er håbløst at omsætte pengebeløbene i redegørelsen til noget forståeligt jf. dette udsnit af en beskrivelse af møntvæsnet i hertugdømmet: *Størst betydning fik møntstedet i Altona der også virkede ca. hundrede år (1771-1863), og hvor mindre møntenheder fra 1788 var præget i slesvig-holstensk kurant. Den slesvig-holstenske kurantdaler havde samme værdi som hamborgsk og lybsk kurant der fra 1622 til 1871 blev regnet til 48 skilling (3 mark á 16 sk.), mens den gamle rigsdaler, nu kaldet speciedaler, var 60 kurantskilling værd, svarende til 120 danske skilling.*

Den originale beretning er skrevet på et noget akademisk tysk med omskrivninger og pynt, men jeg har alligevel prøvet at oversætte ordret og så tæt på originalen som muligt. Det er derfor også muligt at sammenholde original og oversættelse. Jeg har ikke forkortet i beretningen, selv om nogle af oplysningerne kan synes perifere. Jeg betragter nemlig beretningen som et kildemateriale, og nogle af oplysningerne kan måske senere få betydning i en anden sammenhæng. Stednavnene i beretningen er på tysk, men jeg har i alle tilfælde brugt dagens skriveform. Efter oversættelsen er der en kort fortælling om Max Rasch og lidt eftertænkning.

Beretning om Rasmussen-slægten ifølge Max Rasch

Hos herredsfogeden i Ravsted blev der den 9. december 1799 underskrevet en købsaftale hvorved en gammel landejendom i landsbyen Solderup overgik på fremmede hænder. Sælger var boelsmanden Peter Christensen Holmer, en mand på kun 52 år hvis to ægteskaber desværre var forblevet barnløse. Hans første hustru var af den Adolph'ske slægt, medens han i det andet ægteskab giftede sig med en bondedatter fra Solderup. Før ham havde hans fader, Christen Petersen, drevet denne gård. Tilnavnet 'Holmer', som sønnen brugte, leder os til at antage at faderen var flyttet fra den nærliggende landsby Holm til Solderup måske forbindelse med giftermål. Mangel på en arving til gården har vel været årsagen til salget sideløbende med anelser om erhvervsmæssige problemer i det kommende nye århundrede.

Køber var en 41-årig mand fra Lund med det fulde navn Peter Rasmussen Jensen, og det var også dette navn som brugtes i gælds- og panteprotokollen for fæsterne under herregården Solvig. Senere kaldte han sig kun Peter Rasmussen, og derfra har hans efterkommere arvet familienavnet Rasmussen. Det er imidlertid af største værdi for den korrekte formidling af slægtens oprindelse at der for eftertiden findes en dokumentation af hans fuldstændige navn fordi kedelige omstændigheder, fejlskrivninger i de gamle kirkebøger og sider som er præget af tidens tand i kirkebøgerne fra Burkal sogn tilsammen slører de rigtige sammenhænge. På den måde opstod den myte at den til Solderup flyttende Peter Rasmussen skulle være sønnen af en kolonistfamilie af ukendt herkomst som skulle have søgt lykken i Burkal sogn. Det er imidlertid ikke tilfældet.

Oprindelsen til Rasmussen-familien fra Solderup lader sig spore tilbage til det 17. århundrede. Da kirkebøgerne i Burkal sogn først findes fra 1704, er der ganske vist sat snævre grænser for slægtsforskningen. Og da stamfaderen, som man med sikkerhed kan føre slægten tilbage til, kun lader sig lokalisere efter sit opholdssted – landsbyen Lund i Burkal sogn – men ikke kan findes blandt de skattebetalende bønder, findes der ikke andre oplysninger om ham end de nøgne levneddata.

Rasmus Petersen (søn af en Peter) blev født i året 1688, døde i Lund 60 år gammel og blev begravet på Burkal kirkegård på Dominica Rogate 1748 [5. søndag efter påske]. Han havde siden 30. oktober 1720 været gift med Dorthe Jensdatter fra Lund som var født i 1692, og som overlevede sin mand med tre år og blev båret til graven i en alder af 59 på Dominica Cantate i 1751 [4. søndag efter påske]. Ved ægteskabet fik Rasmus Petersen fodfæste i Lund, dog ikke nok til at kunne ernære sin familie af ejendommen. Hans hustru Dorthe Jensdatter var sandsynligvis vokset op på den lille ejendom, af hvilken hendes moder, enke efter Jens Jürgensen, kun betalte 24 Skilling i skat for året 1712 ifølge amtsregnskabet for Tønder, medens andre gårdejere i Lund var sat til 1 eller 2 Rigsdaler. Faderen, Jens Jürgensen, må være afgang ved døden før 1704, altså på et tidspunkt hvor hans datter endnu var mindreårig. Det var i disse trange kår at Rasmus Petersen giftede sig ind. I amtsregnskabet for året 1731 står hans navn på den plads blandt Lunds kådnere hvor hans svigermoders navn før stod som ejendomsbesidder. Skatten er dog ganske minimal, for selv den mindste belastning kunne åbenbart ikke bæres af ejendommen. Rasmus Petersen må 'gå tiggergang'. At skattemyndighederne dengang tog hensyn til sådanne triste omstændigheder, taler til deres fordel. Ifølge et "Register over samtlige husmænd og indsiddere fra de fem østlige herreder under Tønder for året 1731 hvorefter opkrævning og beregning allerunderdanigst skal foretages" er Rasmus Petersen sat til 1 Rigsdaler "men nedsættes med 1 Rigsdaler på grund af fattigdom

grænsende til tiggerstaven” så der ikke bliver noget til betaling. Døden rev ham ud af denne elendighed, og selv i hans dødsår 1748 lyder tilføjelsen til hans enke i skatteopgørelsen ’fattig’ så der bliver slået en streg over fordringen.

Efter Rasmus Petersens død bistod sønnen Jens Rasmussen, født i 1723, moderen som den faktiske forsøger i familien. Han var i mellemtiden blevet 25 år gammel, og om en to år yngre broder forlyder der intet mer. Da tre år efter også moderen dør, er det nok hans første tanke at tilføre hans arvede husmandssted en hustru. Hans valg falder på den jævnaldrende Marie Kiestin Niels(Nicolai)datter som dengang boede i Søvang hvorfor han da også indfinder sig hos præsten i Højst den 4. oktober 1751. Fjorten dage efter, den 19. oktober, blev Marie Kiestin viet til ham i kirken i Burkal. Nu var der så igen ungt leben i husmandsstedet i Lund. Med en Nicolai, som blev født den 12. august 1752 og modtog dåben den 12. søndag efter Trinitatis, meldte den førstefødte sig. Den 27. december 1754 fulgte en bror Peter efter ham, men han døde allerede efter otte dage og blev begravet på Epiphantias-søndag [søndag efter Hellig Tre Konger] 1755. Det tredje og sidste barn i dette ægteskab var igen en søn, og han fik navnet Peter efter den afdøde bror. Denne Peter blev født den 1. maj 1758, hvilket vides fra hans begravelsesregistrering i kirkebogen i Hostrup hvor fødselsdatoen er anført. I kirkebogen i Burkal er dåbsregistret for 1758 desværre beskadiget, og det hjørne på bladet hvor fødsel og dåb for Jens Rasmussens søn, Peter, skulle være indført mangler helt. Kun datoen 1. maj 1758 er læselig.

Ægteskabets frugter ansporede Jens Rasmussen til at udbygge sit lille landbrug med en kapitaloptagelse. Det drev ham fremad. Han ansøgte om et lån ved kirken i Burkal, og kirkens repræsentanter havde tillid til ham. På Mikkelsdag 1758 [Terminsdag 29. september] skrev Jens Rasmussen i gælds brevet under på ”at Burkals menighedsråd på min venlige ansøgning har tilbudt og udlånt mig et kapitalbeløb på 5 Mark Courant, hvilket beløb i dag er blevet mig overrakt kontant, og som straks skal anvendes til nytte for mig og mine.” Med to Mark om året skulle han forrente beløbet. Gælden er blevet afviklet i 1778. På dette tidspunkt var Jens Rasmussen død næsten ti år forinden. Han døde i Lund den 20. februar 1769 kun 46 år gammel, og han blev begravet den 26. februar. Men hans indsats i sit kort tildelte liv havde lønnet sig. Den tillid man havde vist ham var ikke blevet skuffet. Han havde sikret sin familie et beskedent fremtidigt udkomme.

Den daværende ejer af Vrågård, Sievert Jacobsen, gik efter 1764 sammen med andre førende personligheder i amtet stærkt ind for at oprette nye koloniststeder, og – foretagsom som han var – påtog han sig efter en med det kongelige rentekammer indgået aftale at opføre ikke mindre end 11 sådanne ejendomme i sit område. Hermed bød sig en lejlighed for den ældste søn Nicolai af den afdøde Jens Rasmussen til at slå sig ned. Han valgte det udlagte koloniststed ved Stemmild. Hans yngre bror, Peter, havde både før og efter 1775 sin plads blandt kådnerne i Lund ifølge amtsregnskabet. Skæbnen ville at Nicolai i en alder af kun 26 år den 16. juli 1778 blev revet ud af sit virkefelt af døden. Da Nicolai endnu var ugift, havde hans hurtige død til følge at hans bror Peter flyttede til det forsømte koloniststed i Stemmild. Her indrettede han sig med sin aldrende moder og drev det på en sådan måde at han efter tyve års tid kunne give sig i kast med køb af en større gård.

Efter ordlyden på den i indledningen nævnte salgsaftale overtog Peter Rasmussen (Jensen) per 1. maj 1800 for den fastsatte [wohlausbedungenen] købspris på 3.200 Rigsdaler den erhvervede gård i Solderup, en fæstegård på én plov [beskatningsenhed svarende til en helgård] under Solvig ”med alt hvad der er i huset af jord- og nagelfast, med såsæd på marken og forhåndenværende gødning –

husets ur med urkasse dog undtaget – samt de øvrige dertil hørende rettigheder og privilegier såvel som alle forhåndenværende bindingsværksplanker – løse brædder dog undtaget – tilligemed to senge, hver bestående af en overdyne, en underdyne, en hovedpude, to puder, to af de forhåndenværende næstbedste hele lagener, ydermere ligeledes to bryggeudstyr [Brau Böhren], tre trævogne med tilhørende hørbrædder, en gammel beslået vogn med den såkaldte fading [overdel], endvidere 6 tønder boghvede såvel som også to af de i besætningen på gården forhåndenværende mælkekøer, hvoraf sælgeren dog først må udtage de to bedste til sig selv, hvorved køberen også har lov til at udvælge to af de bedste heste og lade dem indgå i hans køb og ellers ikke er berettiget til at forlange mere af besætningen”.

Endelig erfarer man af den gamle gælds- og panteprotokol fra Solvig at sælgeren, Peter Holmer, lader tinglyse på det i navnet på den nye ejer lydende Blad 260 den 25. maj 1800 en restgæld på 2.200 Rigsdaler Schleswig-Holstensk courant, hvoraf køber til majdag 1801 skal afdrage en sum af 333 Rigsdaler 16 Skilling ved siden af et års renter på 4 % og årligt forrente restsummen, som bliver stående, på 1866 Rigsdaler og 32 Skilling med 4 % samt være forpligtet til at betale den på et halvt års opsigelse.

Peter Holmer flyttede først til Hostrup. På en kølig aprildag i året 1800 må Peter Rasmussen have drevet sit kvæg fra Stemmild til Solderup, og netop på denne sandede vej er hans gamle moder fulgt efter med alle ejendele fra husstanden i Stemmild. Af folketællingen for året 1803 kan ses at Peter Rasmussen har indrettet sig som husbond på den midt i landsbyen beliggende gård med sin gamle 80-årige moder, en 20-årig karl og en 38-årig pige.

Først efter moderens død, som indtraf den 13. januar 1804, tænkte den nu allerede 46-årige bondemand på at gifte sig. I den i Lund den 25. august 1776 fødte pige, Anna Maria Petersen, en datter af bonden fra Lund, Christen Petersen, fandt han sig en livsledsagerske. Præsten i Hostrup viede parret 3. november 1804 i hjemmet i Solderup. Glæden må have været stor da det førstefødte barn ankom den 30. august 1806 i skikkelse af en søn og arving til gården. Han fik ved dåben den 7. september navnet Jes Peter Rasmussen. Efter tre år kom en datter, Anna Maria, til verden, født den 4. september 1809. Fødslen kostede imidlertid den kun 33-årige moder livet; hun døde i barselssengen den 15. september. Den lille Anna Maria skulle ikke komme til at fuldende sit første leveår.

I den følgende tid måtte gården undvære en husmoder, for Peter Rasmussen kunne ikke beslutte sig for et nyt ægteskab. Hans eneste søn voksede op uden moder, men han var sin aldrende fader en god støtte i hans ensomhed. Og især det sidste år i hans nu op til 71 år varende levnedsløb bragte ham glæden ved fortsættelsen af hans slægt på den af ham erhvervede gård, netop da Jes Peter Rasmussen den 19. juli 1828 fejrede bryllup med Bolette Maria Dethlefsen og dermed hjembragte til sin egen gård en bondedatter fra en af nabogårdene. At kunne vugge et barnebarn i sine arme oplevede Peter Rasmussen ikke. Han døde den 23. maj 1829 og blev ført til sit sidste hvilested på Hostrup kirkegård ved siden af sin for 20 år siden forudgangne hustru.

Med Jes Peter Rasmussens indtræden i den faderlige arvelod blev billedet på gården et helt andet. Huset blev befolket. I et ægteskab som varede 10 år var der med syv børn en sand velsignelse af børn. Ganske vist døde tre af børnene som spædbørn, og det sidstfødte kostede også moderen livet. Sorg og glæde kæmpede om at holde hinanden i ligevægt. Da fru Bolette Maria døde den 6. juli 1838, efterlod hun sin mand den 9-årige søn Peter Petersen Rasmussen (født 2. juli 1829), den 8-

årige Niels Jensen Rasmussen (født 20. december 1830), den 28. juni 1832 fødte Anna Maria, den 28. september 1835 fødte Martin Rasmussen og den lille Bolette Maria som, fordi moderen efter hendes fødsel afgik ved døden, fik hendes navn, og dog kun overlevede hende med knap en måned. Kun et nyt ægteskab kunne kunne hele et sådant åbent sår [eine gerissene Lücke schliessen]. Og til et sådant besluttede enkemanden sig i det følgende år. Den 17. oktober 1839 bragte han den i Solderup den 9. januar 1810 fødte lærerdatter Hanna Kjestina Nissen ind i huset. Gården og skolehuset lå smukt op ad hinanden i landsbybilledet, man havde i skolehuset taget sig af de moderløse børn, og sådan havde forholdet udviklet sig. På en enkemand lå forpligtelsen ved indgåelsen af et nyt ægteskab først at sikre børnenes arv efter den afdøde moder. I hans erklæring af 28. august 1839 har Jes Peter Rasmussen gjort dette for sine fire børn af første ægteskab idet han forpligter sig til at opdrage dem kristeligt og godt, at holde dem til skolegang, forsyne dem med konfirmationsklæder og derudover udrede til hvert enkelt barn ved opnået myndighed – for døtrene ved evt. forudgående giftermål – 412 Mark og 8 Skilling, i alt 1650 Mark ud over 4 % i renter efter myndighedsalderens indtræden, såfremt børnene lader pengene stå længere ved ham. Ved denne retlige erklæring 'ratione materonum' var også Sönnich Peter Dethlefsen fra Solderup som bror til den afdøde hustru tilstede, og han erklærede sig for overbevist om at hans svoger ikke kunne udtale mere end sket var, og at han i børnenes navn kunne være tilfreds med de således udformede udsagn.

Jes Peter Rasmussens andet ægteskab endte ualmindeligt sørgeligt allerede efter et år. Den 5. november 1840 skænkede hans hustru ham en datter, men efter en uges forløb var hun ikke mere i live. Datteren fik 18. november sin moders navn, Hanna Kjestina. Nu var børneskaren vokset til fem, og igen savnede man en omsorgsgivende moders hænder.

Maren Steenholdt fra Ravsted, datter af den kendte stænderdeputerede Niels Hansen Steenholdt, påtog sig en stor opgave da hun den 24. juni 1841 rakte enkemanden i Solderup, Jes Peter Rasmussen, hånden til et forbund for livet. Han aflagde den 1. juni 1841 en retlig erklæring for den etårige datter fra hans andet ægteskab og sikrede hende som moderlig arv 100 Mark lybsk eller 53 1/3 rbm i sølvmonter hvilket barnets repræsentant, skolelærer Nis Hansen Nissen i Solderup, 'efter omstændighederne' erklærede sig tilfreds med.

Med den unge 21-årige tredje hustru avlede Jes Peter Rasmussen nu igen syv børn. Også her døde tre som spædbørn og en sidste datter Catharina Magdalena født i 1853 døde i 1855 kort efter sit fyldte andet leveår. I live forblev to døtre, den i 1842 fødte Metta Maria og den i 1850 fødte Maria Therese, som begge senere skulle indtræde i ægtstanden i Solderup, og en søn Thies Hansen Steenholdt Rasmussen hvis fødselsdag var den 26. juni 1847.

I en alder af knap 13 år var den indtil da eneste datter af andet ægteskab død den 13. maj 1853.

Den næste grav som skulle kastes på kirkegården i Hostrup for denne familie var bestemt til at modtage forsørgerens jordiske hylster. Jes Peter Rasmussen blev i en alder af 47 år revet bort af døden den 21. august 1855, fader til 15 børn hvor af fire fra hans første ægteskab og tre fra hans tredje ægteskab overlevede ham.

I en forudelse om sin tilstundende død havde Jes Peter Rasmussen skrevet testamente den 29. maj 1855. Dette testamente er af afgørende betydning for den videre arvefølge på gården og forblev ikke helt uimodsagt. Faderens sidste vilje bestemte nemlig den kun 8-årige eneste søn fra tredje ægteskab til at være arving af gården og i tilfælde af hans tidlige død hans 13-årige helsøster Metta

Maria. Dette foranledigede den ældste søn fra første ægteskab, som sammen med sine helsøskende følte sig helt forbigået og kun være blevet spist af med pligtarven, til i en skrivelse til fogeden i Slogs herred at nedlægge en protest mod testamentet. Den arveret som tilkom stedsøsteren i testamentet ved en førtidig død af den egentlige arving, kom ham særligt på tværs, og han forbeholdt sig alle videre skridt i et sådant tilfælde.

Man må i tilbageblik anerkende Jes Peter Rasmussen for at han handlede med 'rettidig omhu' da han nedfældede bestemmelserne i sin sidste vilje på papir. Han vidste nemlig at hans børn af første ægteskab var i gode hænder på en meget velhavende familie i form af den afdøde moders søskende. Flere af brødrene Dethlefsen drev en omfattende kreaturhandel med København og omsatte fortjenesten i gårde i Solderup. Kun én af de seks brødre giftede sig, og efter at denne svoger til Jes Peter Rasmussen nåede at synke i graven før ham, forenede de ikke ubetragtlige formuede sig mere og mere i hænderne på den ugift forblevne søster Anna Catherina Dethlefsen. Og hos denne tante var netop Jes Peter Rasmussens førstefødte 'persona grata'. Derved skulle denne, sådan ræsonnerede Jes Peter Rasmussen da han så sin dødstime nærme sig, sammen med sine [hel]søskende få sin ret og nå til en god fremgang.

Testamentets bestemmelser forblev i kraft. Protesten blev taget til efterretning, men derudover skete der intet. Og Thies Hansen Steenholdt Rasmussen gjorde ingen den tjeneste at komplicere sagen yderligere gennem en førtidig død. Han trådte ind som arving efter faderen da han var blevet myndig. Hans moder havde i mellemtiden giftet sig og dermed givet gården en bestyrer, indtil overtagelsen ved hendes søn fra første ægteskab kunne gennemføres.

Thies Hansen Steenholdt Rasmussen repræsenterer den tredje generation af den Rasmussen'ske slægt på den af bedstefaderens erhvervede gård i Solderup. Siden 18. november 1880 var han gift med Maria Catherina Iversen, en datter af degnen Jens Iversen i Brede. Den der har hang til overtro vil se en hemmelighedsfuld sammenhæng med gården, for også i dette ægteskab indfandt der sig syv børn. To døde som spædbørn. For længst [i skrivende stund i 1947] er også denne tredje generation på gården gået i graven. Thies Rasmussen døde i det for Nordschleswig så skæbnesvangre år 1920. Han var sognefoged i sin hjemby og kirkeværges i en lang periode på 36 år. Man bør særligt notere i gårdens historie at de gamle bygninger ikke mere kunne rumme en voksende drift. Derfor besluttede man sig i den tredje generation til nybyggeri og benyttede nu lejligheden til at give den nye gård en mere hensigtsmæssig plads i landsbyen. Man flyttede den ud af landsbykernen til den vestlige udkant af landsbyen. Den ydre anledning blev ganske vist givet af en stor ildebrand som ikke blot lagde den gamle Rasmussen-gård, men også den dertil grænsende Jepsen-gård og et kåd i aske. Mændene var ikke til stede da branden udviklede sig da der netop den dag var marked i Tønder. Børns leg med tændstikker var årsag til branden.

Her overtog sønnen, Jens Iversen Rasmussen, arvegården efter faderen og førte den 28. oktober 1920 Sophia Amalia Hansen fra Hajstrupgård hjem som ægtefælle. Med sønnen af dette ægteskab vil en Thies Rasmussen igen overtage styringen af virksomheden. Over et tidsspand på 150 år forløber indtil nu historien om den Rasmussen'ske slægt på den samme gård.

Som bekendt sad indtil kort før den første verdenskrig også en anden gren af den Rasmussen'ske slægt på en anelig bondegård i Solderup. Det drejede sig her – som kort antydnet – om den ældste søn af Jes Peter Rasmussen fra hans første ægteskab med bondedatteren Boletta Maria Dethlefsen fra Solderup. Peter Petersen Rasmussen, født den 2. juli 1829, grundlagde denne anden gren af

Rasmussen'erne i Solderup, og han havde - som det vil være bekendt af ovenstående - tre helsøskende som alle forlod deres fødeby: Niels Jensen Rasmussen som slog sig ned som bonde i Overby hvor slægten endnu trives, og som i pastor Rasmussen i Klaksvig har sendt en aflægger til Færøerne, Anna Maria Rasmussen som i 1857 blev hustru til bonden Jacob Jensen Böyskov fra Møgeltønder og bl.a. er bedstemoder til kvægekseportøren Jens Böyskov; og endelig til Martin Rasmussen som søgte sin lykke som udvandrer i Australien, og som i sin høje alder på 79 år endnu engang besøgte sin gamle hjemstavn med sin engelskfødte hustru kort før udbruddet af krigen i 1914, men som kort efter døde uden livsarvinger i den fremmede verdensdel som for ham var blevet hjemstavn.

Det som især gav Peter Petersen Rasmussen Solderup'sk grund under fødderne var hans nære forhold til den lokale familie af hans så tidligt afdøde moder hvor han voksede op som et barn af huset.

Her skal det nu forsøges at tegne et billede i få strøg af familie- og ejendomsforholdene i den Dethlefsen'ske slægt i Solderup, fordi de øvede en afgørende indflydelse på udviklingen af den unge Peter Rasmussen til bonde i Solderup. Dethlefsen'erne er en gammel bondestamme i Solderup med en Dethlef Petersen blandt landsbyens bønder allerede i begyndelsen af det 18. århundrede. Denne Dethlef Petersen, som døde den 10. april 1770, blev født i 1680'erne. Da han lejlighedsvis bliver kaldt Dethleff Petersen Wulff, og hans gård endog har et lån fra en bonde fra Ubjerg sogn, kan den antagelse ikke helt afvises at han stammer fra det nævnte sogn og er beslægtet med den der i det 17. århundrede virkende præsteslægt, Wulff. Men deraf følger så også at da der den 20. maj 1687 bliver døbt en Dethlef i Ubjerg kirke som søn af Peter Andersen i Bremsbøl, må han efter den datidige sprog- og navnetradition komme til at hedde Dethlef Petersen! Moderen til dette dåbsbarn var imidlertid søsteren til den daværende pastor Johs. Dethlefsen Wolf, og dette kan meget let have været bestemmende for hendes søns lejlighedsvis tilnavn 'Wolf'.

Arving til gården efter Dethlef Petersen blev hans søn Jens Dethlefsen. Og han efterlod videre sin - tilsyneladende eneste - søn Niels Jensen gården ved en overtagelses-, arve- og aftægtskontrakt af 2. maj 1791. Af denne kontrakt erfarer man ejendommens stand. Det handler om en i Solderup "hidtil i besiddelse havende fæstegods under Solvig på en halv plov, ligeledes et af en tredjedel plov bestående arve- og jordegods". På den ene af disse to hæftede ifølge en kontrakt fra 2. maj 1750 aftægten for den endnu på gården boende tidligere ejer, enken Anna Peters, således at Jens Dethlefsen må have føjet denne ejendom til sin egen. Den oprindeligt Peter'ske ejendom må have været den såkaldte Solvig'ske fæstegård. Niels Jensen, der siden 1790 var gift med en bondedatter fra Søvang, lod alle sine børn, 11 stykker, føre familienavnet Dethlefsen. To af børnene døde som spæde, en søn som 16-årig i 1811 og en anden som knap 25-årig i 1826. Boletta Maria blev som bekendt Jes Peter Rasmussens første hustru og mor til Peter Petersen Rasmussen og hans tre allerede flere gange omtalte helsøskende. Boletta Marias søster Anna Maria blev 1833 gift med bonden Anders N. Jensen fra Solderup, medens en anden søster, Anna Catharina forblev den ugifte 'gode tante' for Peter Petersen Rasmussen. Af Dethlefsen-brødrene bedrev især de to, Sönnich Peter og Ingwert, en ret omfangsrig kvæghandel, medens Jens Dethlefsen og Lorenz Michelsen Dethlefsen som de to ældste af børneskaren helligede sig landbrugsdriften. Sönnich Peter Dethlefsen var den eneste af brødrene der giftede sig (1837) og hvis gård gik i arv til en søn, Hans Nissen Dethlefsen, efter at han døde i 1870. Det er ikke helt let at holde de talrige transaktioner, huskøb og -salg rigtigt ude af hinanden. Kapitalstærke som de var, beherskede de uden tvivl hele

landsbyen den tid hvor der var den store erhvervsmæssige krise i den første halvdel af det 19. århundrede. Således var de også tilstede som købere ved andre bønders konkurs.

Folketællingen for 1835 afslører for os at alle de netop nævnte søskende boede i samdrægtighed på den fra forældrene arvede gård, og de udøvede en ikke ringe virksomhed, for der bliver i disse gårdbygninger foruden en 'bygningskarl' også opregnet fem yderligere karle og to piger. Som egentlig ejer gjaldt den ældste af brødrene, Jens Dethlefsen. Men i en salgsaftale fra 9. februar 1836 overlader han den fra bedstefaderen og faderen overtagne gård til sin yngre broder Ingwert. På samme dag sælger han også til denne broder "den fra Jens Hansen i Solderup hidrørende fra dennes konkursbo iht. Retsakt af 6. juni 1818 ved højeste bud erhvervede Solvig'ske fæstegård med bygninger og landtilliggende etc." Jens Dethlefsen må have anet den nære død; 1837 døde han ved et slagtilfælde.

Broderen Lorenz Michelsen Dethlefsen havde i mellemtiden af konkursboet iht. Retsakt af 8. november 1820 ved højeste bud erhvervet en anden Solvig'sk fæstegård og siden fæstet den med et fæstebrev af 12. februar 1828. Denne ejendom solgte han imidlertid den 18. august 1838 til sin broder Sönnich Peter Dethlefsen som blev bosiddende der. På denne gård uddøde det Dethlefsen'ske navn først med den næste generation.

Lorenz Michelsen Dethlefsen indtrådte på samme tid i den store arv efter sin broder Ingwert. Ingwert Dethlefsen døde den 14. december 1841 og havde tre dage før besluttet i et testamente at gøre Lorenz til ejer af den forøgede stamgård (1½ fæsteboel).

I to aftaler af 27. februar 1851 overlader Lorenz Michelsen Dethlefsen nu den samlede ejendom, som i mellemtiden er blevet endnu mere forøget, til sin søster Anna Catherina som igennem alle årene har været sine brødre en så trofast husholderske respektive til sin nevø Peter Petersen Rasmussen. Lorenz fulgte den 7. maj 1853 sine brødre i graven. Den 9. juli 1861 samlede Peter Petersen Rasmussen den samlede ejendom i sine hænder. Hans tante blev imidlertid boende hos ham til hendes livsafslutning på gården "på hvilket sted hun også var født".

Den Rasmussen'ske slægt havde tilkæmpet sig sin anden tilknytning til bondesamfundet i Solderup. Peter Petersen Rasmussen giftede sig den 24. november 1859 med Momcke Margarethe Tilgaard fra Budsholm [lidt nord for Øster Højst]. I Lorenz Michelsen Rasmussen, født 3. september 1860, voksede en arving til gården op. En yderligere søn, Jens Jörgensen Rasmussen, blev senere dyrlæge i Toftlund, Tønder og Flensburg hvor han er afgang ved døden i 1939. Peter Petersen Rasmussens eneste datter blev Carsten Rasch' hustru i Hostrup. På en i Hostrup erhvervet aftægtsbolig døde det gamle Rasmussen-ægtepar.

Gården i Solderup overgik til Lorenz Michelsen Rasmussen som siden den 24. november 1892 var gift med Margarethe Sophie Nissen fra Barsø. En alvorlig lidelse betød en alt for tidlig død for Lorenz Michelsen Rasmussen den 7. april 1910. Han efterlod en enke med fem endnu umyndige børn. Modne overvejelser førte til beslutningen om at sælge gården ved gunstige betingelser. Denne spire af Rasmussen-slægten har dermed forladt den Solderup'ske jord. Gården skiftede siden flere gange ejer og er i dag [1947] i hænderne på en indfødt Solderup-familie [og er i dag revet ned].

Forfatteren

Vi har i slægten haft en af de rigtigt store slægtsforskere, Max Rasch, født i Hostrup sogn øst for Tønder i 1897. Han var fætter til min far, men for mig var han nu Onkel Max. Når han præsenterede sig for fremmede var det altid som: ”Max Rasch, Dr. Max Rasch” og det blev udtalt med rullende R’er. Han havde læst på universiteterne i København, Marburg, Berlin og Kiel, og han forsvarede sin doktorafhandling 3. marts 1923 med titlen *Das Gottorfer Obergericht in den ersten zwei Jahrzehnten seines Bestehens (1713-1730)*.

Onkel Max kom fra en tysk familie. Han meldte sig derfor frivilligt som soldat i 1. Verdenskrig og klarede sig gennem krigen som en meget ung officer. Nedenstående billede er taget efter krigen ved en officerskammerats bryllup. Han er i galla og med de dekorationer han fik under krigen.

Max Rasch 1920

Efter krigen oplevede han hvordan Danmark pludselig stillede sig på sejrherrenes side og krævede en del af byttet i form af landområdet ned til den nuværende grænse. Herved indlemmede Danmark også det 75 % tyske Tønder-område under parolen ’Folkenes Selvbestemmelsesret’, selvom besindige røster i Danmark advarede mod på den måde at forøge det tyske mindretal i Danmark.

Før 2. Verdenskrig var han udenrigskorrespondent i København for tysk presse, men han var også spion for Tyskland hvilket bragte ham i politiets og den daværende efterretningstjenestes søgelys i forbindelse med Pflugk-Harttung sagen som kan studeres nærmere på internettet. Med sin fulde beherskelse af både dansk og tysk har han haft gode forudsætninger for at kunne spionere i Danmark. Det har givetvis heller ikke givet ham moralske problemer, for jeg kunne tænke mig at han så det som en forlængelse af sin indsats for fædrelandet i 1. Verdenskrig.

Onkel Max’ viden om slesvigske slægter var legendarisk, og ved siden af sine arkivstudier var han meget aktiv forfatter med 59 titler på bibliotek.dk. Desuden skrev han for avisen *Der Nordschleswiger*, for hvem han også var lokalredaktør i Tønder. Han var flittig bruger af landsarkivet i Aabenraa, rigsarkivet i København og landsarkivet i Kiel.

Onkel Max forsynede min fars familie og mange andre familier med stamtavler. Senere supplerede han Rasmussen-stamtavlen med en omfattende stamtavle for min mor, og han skrev hele materialet i to eksemplarer i hånden med sirlig skrift til min bror og mig. Ved indsamling af oplysninger om min mors slægt fra Angeln var jeg med ham rundt på forskellige præstegårde i området for at studere kirkebøgerne, og det var fascinerende at opleve hvordan han med sin titel, charme og venlige væsen kunne ’sparke døre op’. Efter hans død hjalp medarbejdere på lokalarkivet i Tønder

mig med at kopiere den del af hans noter som omhandlede den sydslesvigske del af min mors stamtavle.

Der ligger en stor ironi i at en mand som Onkel Max, der hjalp så mange med at udrede deres slægtsforhold, kun har efterladt sig et meget ringe aftryk på internettet. Jeg har således ikke engang kunnet finde hans nøjagtige fødsels- og dødsdata. Hans hustru og eneste søn lever heller ikke mere. Sønnen studerede i København, havde en meget kort filmkarriere (*Farlig Ungdom* fra 1954) og endte sit arbejdsliv som rektor på Ribe Katedralskole.

Eftertanker

Min far kunne umuligt huske at have boet i Solderup, for han var kun 3-4 år da familien forlod gården. Alligevel havde han i hele sin tid i Gentofte nedenstående fotografi hængende af fødegården i Solderup. Det kan man kalde hjemstavnsfølelse!

Lorenz Michelsen Rasmussens gård i Solderup før 1910.

Familierne Rasmussen, Rasch og Nissen havde en tæt forbindelse i hele 1900-tallet, for omkring dets begyndelse blev de giftet ind i hinanden som antydnet nedenfor (g.m. betyder gift med):

Hostrup-søskende	Barsø-søskende	Solderup-søskende
Carsten Rasch	g.m.	Bolette Marie Rasmussen
Matthias Rasch	g.m.	Christine Eline Nissen
	Margrethe Sophie Nissen	g.m.... Lorenz Michelsen Rasmussen

I de to nederste af de tre ægteskaber vist ovenfor fødtes hhv. Max Rasch og min far, Nicolai Rasmussen.

En ting man kan spørge sig om når man læser beretningen, er hvilket nationalt tilhørsforhold familien havde. Svaret herpå er ikke enkelt for nationalitetsforholdene ændrede sig med tiden, og det er ikke entydigt at afgøre om man er dansk, tysk eller frisisk. Hostrup sogn ligger i grænseområdet mellem de tre sprog, og desuden skal man ved dansk og tysk sprog forstå hhv. sønderjysk og plattysk. Alle tre sprog taltes fx i den isenkræmmerbutik hvor min far var i lære i 1920'erne.

De officielle dokumenter blev alle skrevet på tysk – også da hertugdømmet var under dansk konge – og de få breve jeg har fra min farmor og farfar er på tysk. Opa og Oma blev de da også omtalt som. Men næsten alle navnene i beretningen er 'gode' danske navne. Selv om min Opa's mellemnavn Michelsen lyder tysk, findes det også i 'ægte', danske familier. Dethlefsen er mere plattysk/frisisk, for i dansk sammenhæng ville det blive til Ditlevsen.

For tiden op til 1830 ville nationalitetsspørgsmålet nok heller ikke blive forstået eller besvaret. Man var slesviger, og man betjente sig af flere sprog alt efter om det blev brugt i kirken, i retssalen eller i landsbyen. Det var først i 1840'erne at der blev delt efter sprog og nationalitet, og hvor man forlangte af slesvigerne at de skulle vælge én af siderne. Konsekvenserne blev som bekendt blodige i form af de to slesvigske krige, men man bør lægge mærke til at de slesvigske krige ikke er nævnt i beretningen. Der var ingen udrensninger på lokalt plan, ingen overfald på og afbrænding af nabogårde og nabolandsbyer og i øvrigt meget få civile tab i hele hertugdømmet i løbet af de to krige hvor fronten mange gange passerede området - frem og tilbage.

Familien oplevede fattige perioder, men da familien forlod gården var det en velstående familie, for gården var på ca. 150 ha. Et minde om velstanden ses i form af det fajancestel som Oma og Opa fik i 1892 til deres bryllup, og som i flere årtier har været i vores families daglige brug. Godt kram!

Skål af mærket Greif fra Villeroy&Boch

Gården i Solderup blev godt solgt, efter hvad min far fortalte for 100.000 Mark. Beløbet blev brugt til et hus i Jejsing til min Oma og hendes fem børn, og resten blev nok sat i obligationer eller i banken. Hvad hun ikke kunne forudse var at krigen, der kom få år efter, fik kursen på Mark til at falde til en tiendedel i 1919 af værdien i 1914, og kun folk der i tide havde vekslet deres Mark til danske kroner kunne redde noget af formuen. På få år ændredes min Oma's stilling fra at være en rig enke til en fattig enke.

Jeg vil senere skrive om hvordan det gik min fars gren af Rasmussen-familien, men her er som en appetitvækker et fotografi af familien foran gården i Solderup.

Min far på armen hos sin mor og resten af familien i Solderup. Ca. 1909